

До спеціалізованої вченої ради Д 26.142.03
ПАТ «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна академія управління персоналом»
03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора економічних наук, професора

Дихи Марії Василівни

на дисертаційну роботу Могилевського Юрія Володимировича
на тему: «Формування потенціалу сталого розвитку промислового
комплексу України в умовах інноваційної трансформації національної економіки»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за
спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Масштабні втрати промислового комплексу України, спричинені повномасштабною війною, руйнуванням енергетичної та логістичної інфраструктури, розривом виробничих коопераційних зв'язків, обмеженим доступом до довгострокового капіталу та загостренням кадрового дефіциту, поєднуються з необхідністю інтеграції до європейського економічного простору, технологічного оновлення виробництва й переходу до ресурсоефективної моделі розвитку. Промисловий комплекс України перебуватиме у центрі процесів повоєнного відновлення, структурної модернізації та забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. Водночас оцінювання лише поточних показників промислового виробництва не дає достатнього уявлення про реальні можливості промислової системи щодо довгострокового розвитку та адаптації до нових викликів. Це зумовлює необхідність переходу від фрагментарного аналізу окремих напрямів модернізації до комплексного дослідження потенціалу сталого розвитку промислового комплексу, який охоплює виробничі, інноваційні, інвестиційні, цифрові, екологічні, кадрово-соціальні та інституційні передумови. Саме збалансована взаємодія зазначених складових визначає спроможність промислового комплексу не лише відновлювати втрачені виробничі можливості, а й забезпечувати якісну структурну трансформацію, підвищення конкурентоспроможності та формування довгострокових засад сталого розвитку. У зв'язку з цим наукове обґрунтування теоретико-методичних підходів до формування потенціалу сталого розвитку промислового комплексу України в умовах інноваційної трансформації національної економіки є особливо актуальним. Тому дисертація Могилевського Ю.В. є своєчасною з огляду на посилення ролі промислової політики в умовах воєнної економіки та майбутньої відбудови. Для держави важливо не лише відновити зруйновані виробничі потужності, а й створити стимули для розвитку машинобудування, інноваційних екосистем, цифрових виробничих технологій, індустріальних парків, циркулярних рішень, технологічної безпеки та людського капіталу. Це зумовлює потребу у

методичному інструментарії, здатному одночасно діагностувати диспропорції й орієнтувати управлінські рішення.

Актуальність дисертаційної роботи підтверджується її зв'язком із тематиками науково-дослідних робіт, зокрема, Міжрегіональної Академії управління персоналом «Удосконалення управління бізнес-процесами на підприємствах» (номер державної реєстрації – 012U000270) та «Модернізація механізмів формування фінансових ресурсів державними структурами, суб'єктами господарювання і населення України в умовах економічного та соціального розвитку суспільства» (номер державної реєстрації – 012U108233), Київського міжнародного університету «Сталий регіональний розвиток територій у системі державно-приватного партнерства: світовий та український вимір» (номер державної реєстрації 0125U003704), а також КНДУ «Науково-дослідний інститут соціально-економічного розвитку міста» за темою «Науково-аналітичне та організаційне супроводження розроблення проєкту Стратегії розвитку міста Києва до 2034 року» (номер державної реєстрації 0126U002598). У межах цих тем здобувачем сформовано теоретико-методичні засади оцінювання потенціалу, проведено інтегральну діагностику та розроблено стратегічно-сценарні положення його активізації.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Обґрунтованість наукових результатів забезпечена відповідністю методичного інструментарію меті та завданням дослідження. Автор застосовує системний, структурно-логічний і порівняльний підходи, індексний метод, нормування, інтегральне оцінювання, графічний аналіз, матричний підхід, дорожнє картування і сценарне моделювання. Така послідовність дозволила перейти від категоріального осмислення сталого промислового розвитку до вимірювання його складових, визначення структурних резервів та обґрунтування стратегічних рішень.

Інформаційною базою роботи є нормативно-правові акти України, офіційні дані Державної служби статистики та Державної митної служби, матеріали органів державної влади, документи Ukraine Facility, стратегічні матеріали з цифрового розвитку, інноваційної політики, індустриальних парків, експорту і зеленого переходу, а також методичні напрацювання міжнародних організацій. Це створює належну основу для аналізу процесів, що відбуваються на рівні національної економіки.

Дисертація структурно логічна: включає вступ, три розділи, висновки, список із 224 використаних джерел та додатки. Роботу викладено на 212 сторінках, вона містить 33 таблиці, 25 рисунків і 4 додатки. Побудова дослідження відповідає поставленим завданням: у рамках першого розділу сформовано понятійно-методичну основу; у рамках другого розділу здійснено емпіричну діагностику; у рамках третього розділу обґрунтовано сценарні рішення, стратегічні напрями формування потенціалу сталого розвитку промислового комплексу України.

У першому розділі «Теоретико-методичні засади формування потенціалу сталого розвитку промислового комплексу України» здійснено критичне зіставлення ресурсно-екологічного, триєдиного, техніко-еволюційного та системно-перехідного підходів. Автор обґрунтовує, що для промислового комплексу сталість повинна відображати не збереження наявної структури, а її кероване оновлення на основі технологічної складності, ресурсоефективності, цифрової керованості, інституційної узгодженості та здатності до протидії шокам.

Змістовним результатом першого розділу є формування структури потенціалу з семи взаємопов'язаних блоків. Для кожного блоку визначено по три показники, усього – 21 індикатор. Послідовність розрахунку передбачає формування паспорта індикаторів, їх класифікацію, нормування, визначення часткових і блокових індексів та подальше агрегування. Нормативні орієнтири встановлюються за ієрархією: офіційні цілі державної політики, європейські орієнтири, а за їх відсутності – емпіричні еталони. Такий підхід підвищує відтворюваність методики.

Окремої позитивної оцінки заслуговує встановлення нормативної бази для індикаторів. У роботі норматив розглядається не як довільна верхня межа, а як цільовий орієнтир, походження якого має бути підтверджене державною стратегією, європейським документом або емпіричним еталоном. Така дисципліна побудови композитного показника зменшує ризик суб'єктивного конструювання шкали та дає змогу надалі оновлювати нормативи без руйнування загальної логіки методики.

Другий розділ «Дослідження потенціалу сталого розвитку промислового комплексу України» містить аналітичну оцінку розвитку промисловості у 2021–2025 роках. Встановлено різкий спад у 2022 році, нерівномірне відновлення в наступні роки та збереження енергетичних, логістичних, інноваційних і структурних обмежень. Важливо, що динаміка промислового виробництва не розглядається ізольовано, а зіставляється з інвестиційною, цифровою, екологічною, кадровою та інституційною складовими.

Результати блокового оцінювання демонструють суттєву асиметрію. У 2025 році інвестиційний блок досяг 0,914, інституційний – 0,885, екологічний – 0,876, виробничий – 0,871, кадрово-соціальний – 0,811. Найнижчими залишилися цифровий блок – 0,462 та інноваційний – 0,588. Узагальнюючий інтегральний показник склав 0,772. Автор коректно трактує це значення як свідчення достатньої адаптаційної спроможності, але не як завершення інноваційної трансформації.

У роботі запропоновано кореляційно-регресійний контур верифікації інтегральної моделі. З огляду на обмежену кількість річних спостережень здобувач відмовляється від побудови переобтяженої багатофакторної моделі й використовує матрицю парних залежностей та однофакторні специфікації. Такий вибір свідчить про методичну обережність і прагнення не створювати статистично необґрунтованих висновків.

У третьому розділі «Напрями формування потенціалу сталого розвитку промислового комплексу України» результати діагностики трансформовано у

систему стратегічних пріоритетів. Вони охоплюють технологічну модернізацію і розвиток машинобудування, формування інноваційної екосистеми, інвестиційне відновлення, промислову цифровізацію, зелений перехід, розвиток людського капіталу, кластеризацію, індустріальні парки, експортну орієнтацію, державно-приватне партнерство та технологічну безпеку.

Здобувач формує інтегровану стратегію через шість взаємопов'язаних контурів: цифрову модернізацію, зелений промисловий перехід, інвестиційно-інноваційне оновлення, кластерний розвиток, технологічну безпеку та кадрове забезпечення. Дорожня карта поєднує етапи 2026–2030 років із прогностичним значенням узагальнюючого показника, що забезпечує зв'язок між конкретними управлінськими діями та очікуваним результатом.

Сценарна частина передбачає альтернативні траєкторії розвитку. За інерційно-воєнним сценарієм узагальнюючий індекс у 2030 році становить 0,825, за адаптаційно-відновлювальним – 0,940, за інноваційно-зеленим – 0,986. Базовою траєкторією автор вважає адаптаційно-відновлювальну, що поєднує стабілізацію, системне фінансування модернізації, цифрову дифузію та відновлення людського капіталу. Сценарні значення подаються як умовні орієнтири, які мають щорічно переглядатися залежно від зміни безпекових та економічних передумов.

У цілому наведені у дисертації положення свідчать про належний рівень їх аргументованості. Теоретичні висновки конкретизовано через вимірювану систему показників, результати діагностики пов'язані зі стратегічними пріоритетами, а сценарна модель завершує логіку дослідження прогностичними орієнтирами.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Достовірність одержаних результатів визначається використанням офіційної статистики, нормативних і стратегічних документів, відомих методичних підходів до побудови композитних індикаторів, а також послідовним документуванням процедури нормування й агрегування. Розрахунки не відокремлені від економічної інтерпретації, що особливо важливо в умовах воєнної нестабільності, коли однакові темпи зміни показників можуть мати різне змістове походження.

Позитивно слід оцінити те, що автор розглядає потенціал сталого розвитку не як статичний запас ресурсів, а як інтегровану здатність промислового комплексу відновлюватися, адаптуватися, оновлювати технологічну базу і забезпечувати довгострокові економічні, соціальні та екологічні результати. Така постановка відповідає змісту спеціальності 08.00.03, оскільки дослідження охоплює структурні пропорції промисловості, інструменти економічної політики, інституційне середовище, інвестиційні та інноваційні процеси на рівні національного господарства.

Важливо й те, що дослідження поєднує часову ретроспективу воєнного періоду з орієнтацією на середньострокову перспективу. Для промислової політики це принципово, оскільки показники 2022–2025 років відображають не стаціонарний економічний цикл, а адаптацію до надзвичайних обмежень.

Авторська логіка дає можливість відокремити короткострокові відновлювальні ефекти від формування довгострокових спроможностей, що підсилює практичну значущість теми для післявоєнного планування.

Наукова новизна дисертації має комплексний характер і охоплює теоретичну, методичну та прикладну площини. До найбільш вагомих результатів належать такі положення:

- удосконалено концептуальні засади сталого розвитку промислового комплексу України через його трактування як системного процесу якісного оновлення, у якому економічна результативність поєднується з інноваційною активністю, цифровою керованістю, екологічною збалансованістю, кадровою стійкістю та інституційною узгодженістю;

- удосконалено методичний апарат оцінювання потенціалу сталого розвитку шляхом переходу від розрізненого аналізу показників до блоково-цільової системи з 21 індикатора, їх нормування, визначення часткових і блокових індексів, інтегрального узагальнення та розрахунку структурних резервів;

- удосконалено науково-методичний підхід до діагностики інтегрального показника, який охоплює виробничий, інноваційний, інвестиційний, цифровий, екологічний, кадрово-соціальний та інституційний блоки і дає можливість оцінювати не тільки загальний рівень потенціалу, а й його внутрішню асиметрію;

- набули подальшого розвитку науково-прикладні положення щодо стратегічного формування потенціалу, у межах яких промислова політика, інноваційна модернізація, цифрова трансформація, зелений перехід, державно-приватне партнерство, інвестиційні стимули, розвиток людського капіталу, експортна орієнтація та технологічна безпека об'єднані в узгоджену систему;

- набули розвитку положення щодо формування стратегій інноваційно-цифрового та зеленого розвитку через поєднання шести стратегічних контурів і матрично-дорожньої логіки їх реалізації;

- набув подальшого розвитку структурно-сценарний підхід, який об'єднує інтегральний показник, блокові резерви, рушійні сили, бар'єри, інструменти активізації, часовий горизонт та очікуваний стан потенціалу в єдину систему прогнозування і коригування промислової політики.

Зазначені результати взаємопов'язані: методика оцінювання формує інформаційну базу для діагностики, діагностика визначає пріоритети, а стратегічно-сценарний контур задає інструменти й часову послідовність їх реалізації. Така логіка надає дисертації завершеності та підтверджує наявність особистого авторського внеску.

Наукові результати роботи полягають не тільки у самому наборі індикаторів, а у встановленні переходу від діагностичної інформації до управлінського рішення. Низькі значення цифрового та інноваційного блоків інтерпретуються як структурні обмеження, які мають визначати послідовність інвестиційних і організаційних дій. Таким чином, інтегральна модель використовується як аналітична основа промислової політики, а не як формальний рейтинговий показник.

Теоретична і практична цінність наукових результатів. Теоретична цінність дисертації полягає у розвитку підходів до розуміння промислового потенціалу як динамічної спроможності, а не сукупності наявних ресурсів. Автор поєднує положення теорії сталого розвитку, інноваційних систем, технологічних переходів, промислової політики, цифрової та зеленої трансформації, що дозволяє ширше розкрити умови довгострокової конкурентоспроможності промислового комплексу.

Методичне значення має запропонована блоково-цільова архітектура оцінювання. Вона дає змогу бачити ситуацію, коли відносно високі інвестиційні або інституційні параметри поєднуються зі слабкою цифровою чи інноваційною складовою. Отже, інтегральний показник використовується не як кінцевий рейтинг, а як інструмент діагностики дисбалансів і визначення резервів.

Практичне значення підтверджено використанням результатів Департаментом промисловості та розвитку підприємництва виконавчого органу Київської міської ради (КМДА) у частині інтегральної діагностики; КНДУ «Науково-дослідний інститут соціально-економічного розвитку міста» – у частині стратегій інноваційно-цифрового та зеленого розвитку; ТОВ «Старк Абразив» – у частині методичного апарату оцінювання; ТОВ «Виробниче підприємство «Радіатор» – у частині стратегічного формування потенціалу. Окремі положення впроваджено в освітній процес Київського міжнародного університету.

Особливо корисною для практики є можливість декомпозиції загального індексу до рівня окремих блоків і первинних індикаторів. Це дозволяє пов'язувати відхилення з конкретними управлінськими інструментами: інвестиційними гарантіями, цифровою модернізацією, розвитком індустриальних парків, підтримкою інновацій, кадровими програмами чи заходами зеленого переходу. У результаті, методика може слугувати не лише засобом оцінювання, а й основою для формування системи моніторингу результативності промислових програм.

Прикладна придатність дослідження полягає також у можливості щорічно оновлювати систему індикаторів, співвідносити блокові резерви з конкретними напрямками промислової політики та коригувати дорожню карту залежно від зміни безпекових, інвестиційних і технологічних умов. Це робить запропонований інструментарій придатним для моніторингу програм модернізації, а не лише для одноразової аналітичної оцінки.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях. Основні положення і висновки дисертації оприлюднено у 29 наукових працях загальним обсягом 28,54 друк. арк., з яких 12,42 друк. арк. належать особисто автору. Публікаційний доробок включає 11 статей у виданнях, які входять до переліку наукових фахових видань України, одну статтю у науковому періодичному виданні іншої держави, що індексується у Web of Science Core Collection, чотири монографії, з яких три – розділи у колективних монографіях, та 13 тез наукових доповідей.

Тематика праць охоплює ключові компетенції промислових підприємств, планування і прогнозування фінансової діяльності, інноваційні кластери,

маркетингове забезпечення інноваційної діяльності, цифрові комунікації, Web 3.0, цифрову трансформацію промисловості, зелені технології, інтегральне оцінювання потенціалу та формування стратегій інноваційно-цифрового й зеленого розвитку. Отже, публікації змістовно відповідають предмету дисертації та відображають еволюцію дослідницького задуму.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації. Автореферат дисертації відповідає встановленим вимогам МОН України до дисертацій, поданих на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Зміст автореферату повною мірою віддзеркалює основні положення, висновки і пропозиції, викладені у дисертаційній роботі, розкриває положення наукової новизни.

Академічна доброчесність. Аналіз дисертації, автореферату та публікацій Могилевського Ю.В. дає підстави стверджувати про дотримання академічної доброчесності. На використанні інформаційні ресурси автор надає посилання. При проведенні експертизи у спеціалізованій вченій раді встановлено відсутність академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації на основі дослідження тексту роботи з використанням спеціалізованого програмного забезпечення. Крім того, опубліковані праці у фахових виданнях пройшли відповідне рецензування, у тому числі перевірку на предмет відсутності академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації згідно редакційної політики видань. З наукових публікацій, виданих у співавторстві, у роботі використано лише ті результати, які становлять особистий внесок автора. Отже, аналіз результатів дисертаційної роботи, опублікованих праць дисертанта свідчать про дотримання вимог академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи. Позитивно оцінюючи науковий рівень, логіку та прикладну спрямованість дисертаційної роботи, вважаємо за необхідне звернути увагу на окремі положення, які можуть бути уточнені в подальших дослідженнях:

1. Автор використовує адитивне агрегування семи блоків у загальний інтегральний показник. За такої конструкції високе значення одного блоку може математично компенсувати суттєве відставання іншого. Це особливо помітно за результатами 2025 р., коли інвестиційний блок становить 0,914, а цифровий – лише 0,462. Водночас у теоретичній частині обґрунтовано саме взаємозалежність блоків і можливість виникнення «вузьких місць». Тому методику доцільно було б додатково перевірити за допомогою некомпенсаційного (геометричного) агрегування, а також мінімальних порогів для критичних складових. Це дозволило б оцінити, наскільки загальне значення 0,772 є стійким до ефекту взаємної компенсації блоків.

2. Інституційний блок посідає важливе місце в авторській концепції, оскільки саме він має відображати якість правил, координації та передбачуваності середовища. Разом з тим його емпіричне наповнення значною мірою спирається на кількість діючих підприємств, індекс обсягу реалізованої продукції та частку прибуткових промислових підприємств. Зазначені показники характеризують

передусім результати господарської активності, а не безпосередньо інституційну якість. Методичну частину доцільно було б доповнити показниками регуляторної передбачуваності, доступу до інструментів державної підтримки, ефективності індустріальних парків або реалізації проєктів державно-приватного партнерства.

3. Екологічний блок у значній мірі побудований на показниках витрат на охорону навколишнього природного середовища та структурі відповідних витрат. Проте зростання витрат не завжди означає покращення екологічного результату: воно може бути наслідком збільшення масштабу забруднення або аварійних потреб. На нашу думку, для оцінювання саме потенціалу сталого розвитку варто було б посилити блок результативними індикаторами – питомими викидами, енергомісткістю, часткою повторного використання матеріалів, переробленням відходів чи зниженням ресурсомісткості виробництва.

4. До інноваційного блоку поряд із часткою інноваційно активних промислових підприємств та витратами промисловості на інновації включено позицію України у Global Innovation Index. Такий показник характеризує інноваційну систему країни в цілому і формується за значно ширшим набором компонентів, ніж промисловий сектор. Поєднання в одному блоці галузевих і загальнонаціональних індикаторів може створювати різнорівневість вимірювання. Доцільно було б перевірити результати з використанням суто промислових результативних показників, наприклад частки інноваційної продукції у реалізації, інтенсивності промислових НДДКР або частки високотехнологічної продукції.

5. У третьому розділі дисертації запропоновано матричну логіку формування стратегій залежно від цифрово-технологічної готовності та зелено-інвестиційної спроможності, а також дорожню карту переходу між етапами. Разом з тим для практичного використання такого інструменту доцільно було б чіткіше формалізувати кількісні межі переходу між стратегічними позиціями, перелік обов'язкових критеріїв готовності та правила зміни набору інструментів у разі невиконання проміжних цільових значень. Це посилює зв'язок між матрицею стратегій, моніторингом блокових показників і управлінськими рішеннями.

Наведені зауваження мають рекомендаційний характер, не заперечують достовірності основних результатів та не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи.

Загальна оцінка роботи, її відповідність встановленим вимогам. Дисертація Могилевського Юрія Володимировича «Формування потенціалу сталого розвитку промислового комплексу України в умовах інноваційної трансформації національної економіки» є завершеною, самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею, в якій вирішено актуальне наукове завдання щодо розвитку теоретико-методичних засад і прикладного інструментарію оцінювання, формування та активізації потенціалу сталого розвитку промислового комплексу України.

Зміст дисертації відповідає паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, оскільки охоплює проблеми промислової політики, структурного розвитку, інвестиційно-інноваційної

трансформації, цифровізації, екологічної модернізації та інституційного забезпечення на рівні національної економіки.

Робота виконана на належному теоретичному і методичному рівні. Особистий внесок здобувача простежується у формуванні категоріального апарату, відборі та систематизації показників, розрахунку блокових і узагальнюючого індексів, розробленні стратегічної матриці, дорожньої карти та сценарних траєкторій. Послідовність цих результатів відповідає сформульованій меті, поставленим завданням та свідчить про завершеність проведеного дослідження. Автор не обмежується описом стану промисловості, а формує методичний апарат, проводить його апробацію на фактичних даних і доводить отримані висновки до стратегічних рекомендацій. Важливо, що запропонована система може бути використана як основа для подальшого галузевого та регіонального уточнення без зміни базової логіки оцінювання, що свідчить про методичну цілісність і прикладну перспективність роботи.

За актуальністю, обсягом проведених досліджень та їх змістом, рівнем наукової новизни, теоретико-методичним та практичним значенням, за обґрунтованістю висновків та оформленням дисертаційна робота «Формування потенціалу сталого розвитку промислового комплексу України в умовах інноваційної трансформації національної економіки» відповідає чинним вимогам, зокрема, Закону України від 1 липня 2014 року № 1556-VII «Про вищу освіту» зі змінами, Закону України від 30 березня 2021 року № 1369-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо врегулювання окремих питань присудження наукових ступенів та ліцензування освітньої діяльності», наказів МОН України та Постанов Кабінету Міністрів України, що висуваються до кандидатських дисертацій, а її автор – Могилевський Юрій Володимирович – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

професор кафедри економіки, аналітики,
моделювання та інформаційних технологій в бізнесі
Хмельницького національного університету,
доктор економічних наук, професор

Марія ДИХА

Підпис Марії ДИХИ засвідчую:
проректор з наукової роботи
Хмельницького національного університету,
доктор технічних наук, професор

Олег СИНЮК

